

1 Základné konštanty

Atómová hmotnostná jednotka:	$1.660539040 \times 10^{-27}$ kg 1.661×10^{-27} kg
Avogadrovo číslo:	$6.022140857 \times 10^{23}$ častíc/mól 6.022×10^{23} častíc/mól
Elementárny náboj:	$1.6021766208 \times 10^{-19}$ C 1.602×10^{-19} C
Planckova konštantka:	$6.626070040 \times 10^{-34}$ J.s 6.626×10^{-34} J.s

2 Základné pojmy a veličiny

2.1 Látkové množstvo, hmotnostná jednotka

1. Vypočítajte hmotnosť atómov vybraných prvkov (H, He, C, N, O, Na, S a Cl) v gramoch.

Riešenie

Hmotnosti atómov vyhľadáme v PTP napríklad na www.webelements.com. Tieto sú udávané v atómových hmotnostných jednotkách. Pre výpočet hmotnosti v gramoch vynásobíme hmotnosťou atómovej hmotnostnej jednotky, t.j. 1.661×10^{-24} g:

H	1.008	1.674E-24 g
He	4.003	6.649E-24 g
C	12.011	1.995E-23 g
N	14.007	2.327E-23 g
O	15.999	2.657E-23 g
Ne	20.180	3.352E-23 g
Na	22.990	3.819E-23 g
S	32.060	5.325E-23 g
Cl	35.450	5.888E-23 g

2. Vypočítajte hmotnosť molekúl vybraných látok (voda, metán, kyslík, dusík, kuchynská soľ, kysličník uhoľnatý, kysličník uhličitý, kysličník dusičitý) v atómových hmotnostných jednotkách aj v gramoch.

Riešenie

Hmotnosti molekúl získame ako súčet hmotností atómov, ktoré molekulu vytvárajú. Použijeme hodnoty z predchádzajúceho príkladu:

Voda	H ₂ +O	18.015 amu	2.992E-23 g
Metán	C+4H	16.043 amu	2.665E-23 g
Kyslík	2O	31.998 amu	5.315E-23 g
Dusík	2N	28.014 amu	4.653E-23 g
Kuchynská soľ	Na+Cl	58.440 amu	9.707E-23 g
Kysličník uhoľnatý	C+O	28.010 amu	4.652E-23 g
Kysličník uhličitý	C+2O	44.009 amu	7.310E-23 g
Kysličník dusičitý	N+2O	46.005 amu	7.641E-23 g

3. Vypočítajte Avogadrovu konštantu (Avogadrovo číslo).

Riešenie

Podľa definície, jeden mól látky obsahuje práve toľko častíc, koľko častíc obsahuje 12g uhlíka ¹²C. Počet týchto častíc teda bude 12g / hmotnosť jednej častice ¹²C v gramoch. Táto hmotnosť je podľa definície atómovej hmotnostnej jednotky, *u*, 12*u*. Avogadrova konštantá, *N_A*, teda bude:

$$N_A = \frac{12[g]}{12u[g]} = \frac{1[g]}{u[g]}$$

Atómová hmotnostná jednotka, *u*, predstavuje $1.660539040 \times 10^{-24}$ g. Po dosadení číselných hodnôt (a zaokrúhlení) dostaneme:

$$N_A = 6.022 \times 10^{23} \text{ častíc/mól}$$

Komentár

- Skontrolujte hodnotu Avogadrovej konštanty, *N_A*, v tabuľke základných fyzikálnych konštánt na <http://physics.nist.gov/cuu/Constants/>
- Všimnite si, že súčin *N_A*×*u* predstavuje 1g látky, ak Avogadrova konštantá predstavuje počet častíc/mól a atómová hmotnostná jednotka je v [g].

4. Vypočítajte mólovú hmotnosť (t.j. hmotnosť jedného mólu) látok z predchádzajúceho príkladu, t.j. vody, metánu, kyslíka, dusíka, kuchynskej soli, kysličníka uhoľnatého, kysličníka uhličitého a kysličníka dusičitého.

Počet častíc, N_A , vynásobíme hmotnosťou jednej častice:

Voda	H ₂ +O	18.020 g
Metán	C+4H	16.047 g
Kyslík	2O	32.006 g
Dusík	2N	28.021 g
Kuchynská soľ	Na+Cl	58.455 g
Kysličník uhoľnatý	C+O	28.017 g
Kysličník uhličitý	C+2O	44.020 g
Kysličník dusičitý	N+2O	46.017 g

5. Vypočítajte hmotnosť jedného mólu kremíka, Si, ak relatívna atómová hmotnosť kremíka je 28.0855.

Riešenie

Vieme, že jeden mól kremíka obsahuje $N_A=6.022 \times 10^{23}$ častíc, v tomto prípade atómov kremíka. Relatívna atómová hmotnosť kremíka je 28.0855. To znamená, že absolútna hmotnosť jedného atómu kremíka je 28.0855u [g]. Hmotnosť jedného mólu kremíka teda bude:

$$m_{Si} = N_A \times 28.0855u$$

Po dosadení číselných hodnôt dostaneme:

$$m_{Si} = 28.0855g.$$

Komentár

V tomto prípade nemusíme dosadzovať všetky číselné hodnoty. Využijeme poznatok, že súčin $N_A \times u$ predstavuje 1g látky, ak Avogadrova konštanta predstavuje počet častíc/mól a atómová hmotnostná jednotka je v [g]. Hmotnosť jedného mólu kremíka sa preto „jednoducho“ číselne rovná jeho relatívnej atómovej hmotnosti $\times 1g$.

6. Vypočítajte hmotnosť jedného mólu prvkov, používaných v elektrotechnickom priemysle, a to Ge (polovodič), Cu (vodič), Al (vodič) a Fe (konštrukčný materiál).

Relatívne atómové hmotnosti podľa www.webelements.com sú:

Ge: 72.64

Cu: 63.546

Al: 26.9815386

Fe: 55.845

V zmysle predchádzajúceho poznatku, hmotnosti jedného mólu týchto prvkov budú:

Ge: 72.64 g

Cu: 63.546 g

Al: 26.9815386 g

Fe: 55.845 g

7. Aké látkové množstvo predstavuje 1 tona uhlia spaľovaného v klasickej tepelnej elektrárni?

Riešenie

Relatívna hmotnosť uhlíka podľa www.webelements.com je 12.011. Platí teda priama úmera:

1 kmól uhlíka ..... 12.011kg uhlíka

x kmólov uhlíka ..... 1000kg uhlíka

$$\frac{x}{1} = \frac{1000}{12.011} = 83.26 \text{ kmólov}$$

Komentár

Ako palivo v jadrových reaktoroch alebo ako náplň atómových bômb sa používa obohatený urán, t.j. urán so zvýšeným zastúpením izotopu ^{235}U . V prírodnej zmesi je ho iba okolo 0.72%. Pre využitie uránu ako jadrového paliva je potrebné zvýšiť zastúpenie izotopu ^{235}U z 0.72% väčšinou na 6 – 8%. Pre použitie v atómovej bombe je potrebné zvýšiť koncentráciu až na hodnotu okolo 90%.

8. Vypočítajte hmotnosť jedného kmólu prírodného uránu a uránového paliva obohateného na a) 7% a b) 90%.

Riešenie

Podľa Mendelejevovej PTP má urán nasledovné zastúpenie izotopov:

^{234}U 234.0409468   0.0055 at. %

^{235}U 235.0439242   0.7200 at. %

^{238}U 238.0507847   99.2745 at. %

Hmotnosť takejto zmesi izotopov [v kg] teda bude:

$N_A(0.000055 \times 234.0409468 + 0.0072 \times 235.0439242 + 0.992745 \times 238.0507847)u$
Samotný výraz:

$$(0.000055 \times 234.0409468 + 0.0072 \times 235.0439242 + 0.992745 \times 238.0507847)$$

má význam strednej hodnoty relatívnej hmotnosti jedného atómu uránu a má hodnotu 238.0289147633155. Táto hodnota je konzistentná s údajom o relatívnej atómovej hmotnosti uránu v PTP (238.02891). Hmotnosť jedného kmólu prirodzenej zmesi uránu potom bude 238.02891kg.

Pri výpočte hmotnosti uránového paliva obohateného na 7% zanedbáme izotop ^{234}U :

$$N_A(0.07 \times 235.0439242 + 0.93 \times 238.0507847)u = 237.8403kg$$

Palivo atómovej bomby obohatené na 90%:

$$N_A(0.9 \times 235.0439242 + 0.1 \times 238.0507847)u = 235.3446kg$$

Analogicky postupujeme aj v prípade zmesi iných častíc s rôznymi hmotnosťami; nemusí ísť práve o zmes rôznych izotopov toho istého chemického prvku.

9. Vypočítajte hmotnosť jedného mólu vzduchu.

Riešenie

Budeme uvažovať veľmi zjednodušený model vzduchu ako zmes dvoch hlavných plynov; 20% O_2 a 80% N_2 . Hmotnosti molekuly kyslíka O_2 a dusíka N_2 získame ako dvojnásobok hmotnosti atómu kyslíka a dusíka z PTP. Hmotnosť molekuly kyslíka O_2 bude $2 \times 15.999 = 31.998$ a hmotnosť molekuly dusíka N_2 bude $2 \times 14.007 = 28.014$. Priemerná relatívna hmotnosť jednej molekuly vzduchu potom bude:

$$0.2 \times 31.998 + 0.8 \times 28.014 = 28.811$$

Jeden mól vzduchu teda váži 28.811g.

Komentár

Tento údaj je odvodený z definície látkového množstva ako určitého počtu častíc látky. Nebude teda závisieť ani od tlaku, ani od teploty vzduchu.

V prípade chemických zlúčenín budeme za základnú časticu látky považovať jej molekulu. Zo známeho chemického zloženia určíme hmotnosť molekuly ako súčet hmotností atómov, z ktorých sa táto molekula skladá.

10. V obchode si kúpime 1kg kuchynskej soli. Aké látkové množstvo (t.j. koľko mólov) soli sme si kúpili?

Riešenie

Chemické zloženie kuchynskej soli je NaCl. Relatívna hmotnosť jednej molekuly kuchynskej soli je 58.44 (NaCl). Hmotnosť jedného mólu je teda 58.44g. Platí priama úmera:

1 mól kuchynskej soli 58.44g
x mólov kuchynskej soli 1000g

$$\frac{x}{1} = \frac{1000}{58.44} = 17.111 \text{ mólov}$$

Komentár

- Vyhľadajte mólovú hmotnosť kuchynskej soli na https://cs.wikipedia.org/wiki/Chlorid_sodný

11. Určite mólovú hmotnosť vody a porovnajte ju s údajom na internete.

Riešenie

Chemické zloženie vody je H₂O. Mólová hmotnosť vody preto bude:

$$2 \times 1.008 + 1 \times 15.999 = 18.015 \text{ g/mól}$$

Údaj sa nachádza napríklad na <https://sk.wikipedia.org/wiki/Voda>.

12. Priemerný prietok Dunaja je v ústí 6500m³/s, v Budapešti 2350m³/s, v Bratislave 2025m³/s a vo Viedni 1900m³/s. Prepočítajte tieto prietoky na kmól/s.

Riešenie

Z predchádzajúceho príkladu vieme, že mólová hmotnosť vody je $18.015\text{g/mol} = 18.015\text{kg/kmol}$. Hustota vody je $1\text{g/cm}^3 = 1\text{kg/liter} = 1000\text{kg/m}^3$. Platí úmera:

1 kmól vody 18.015kg
x kmólov vody 6500000kg

$$\frac{x}{1} = \frac{6500000}{18.015} = 360810 \text{ kmólov/s}$$

Podobne vypočítajte prietoky v Budapešti, v Bratislave a vo Viedni.

Voda je najdôležitejšou zložkou v ľudskom organizme. Je našou súčasťou už od vývinu, keď tvorí až 80% hmotnosti embrya, u novorodenca je to 75% hmotnosti tela. S pribúdajúcim vekom klesá množstvo vody v našom tele. U dospelého človeka predstavuje voda $2/3$ hmotnosti, čo je 55-65%, v neskoršom veku voda tvorí už len 50% našej hmotnosti. Zastúpenie vody tvorí v srdci 80-90%, v krvi 83% a v mozgu 80%. Svalové tkanivo obsahuje 75% vody, pričom tukové tkanivo len 20%. Práve tento fakt spôsobuje, že obézni ľudia mávajú často krát nedostatok vody v tele, niekedy až na hranici dehydratácie.

13. Aké látkové množstvo vody obsahuje telo dospelého človeka (uvažujte jeho hmotnosť 80kg a podiel vody 60%)?

Riešenie

60% z 80kg je 48kg. Treba teda prepočítať 48kg vody na látkové množstvo, pričom využijeme poznatok, že mólová hmotnosť vody je 18.015kg/kmol . Platí priama úmera:

1 kmól vody 18.015kg
x kmólov vody 48kg

$$\frac{x}{1} = \frac{48}{18.015} = 2.664 \text{ kmólov}$$